

ნოვ ურდინი •

2

პოეზია

გამომცემელი

R-539

რვაინი

დღეობა

"NOTRE DRAPEAU"

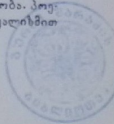
დაბეაბეაბელი - ნოვ ურდინი •

რ-939

მ რ ი კ მ ე ბ ი.

ჩვენი ბევრი შედეგსე ყოფილა და არის, მაგრამ ნამდვილი პოეტი, ზეგარდმო მირონ ცხებელი, მეტათ იშვიათი მოვლენაა. საქართველოს პარნასის მწვერვალს მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში შიალწია მხოლოდ ერთმა გეოსანმა— შოთა რუსთაველმა. ჩვენი მდიდარი აყვავებული ბუნება ძლიერ ძუნწი გამოდგა ამ სფეროში. ცხადია, ვრი მუდამ განსაცდელში მყოფი, თავის ფიზიკური არსებობისათვის მებრძოლი, საშინაო და საგარეო ქარცეცხლში გახვეული, არ იძლეოდა ნიადაგს აღმაფრენისა და საუკუნეთა მესაიდუმლის ცროშის აღმართვისა. ის აღიმართა მხოლოდ ერთხელ, ქვეყნის აყვავების ერთათ-ერთ ეპოქაში, თამარ მეფის დროს. სხვა დროს, სხვა პირობებში რუსთაველი ვერ გაჩნდებოდა.

მეცხრამეტე საუკუნეში ერის მდგომარეობა საგრძობლათ შეიცვალა. ერთი მხრით მივიღეთ საგარეო მყუდროება, ხოლო მეორე მხრით დავკარგეთ თავის თავის ბატონობა, თატონობა, თავისი წყობილება და შემოქმედება. აქ ჩაისახა ნაციონალური დრამა, რამაც საკმაო შეანძრია ჩვენი გრძობიარე საზოგადოება. ორ მომენტს შორის გახდა ასარჩევი, რასჯობია. საგარეო მყუდროება თუ დამოუკიდებლობა. პოეზიის მწვერვალზე გამოჩნდა ბარათაშვილი, ამ დუალისშით

შეპყრობილი და ამიტომ გაპესიმიტიებული. ის ვერ პოულობს გამოსავალს და მიაქუნებს თავის მერანს ცის სივრცეში, შორს სინამდვილისაგან. ის ვერ მივიდა რუსთაველამდე, ეს არ შეეძლო, ვინაიდან მისი ნიადაგი ძირიანათ განირჩეოდა რუსთაველის ნიადაგისაგან. მან მხოლოდ დასვა საკითხი და მით გახდა თავისი დროის საიდუმლოების გამოხატველი.

ეს ჩიხში მომწყვდეული ქართველი საზოგადოება იცვლება მესამოცე წლებიდან. ბურჟუი იფანტება, რალაჲ პერსპექტივები ისახება. დასაუღეთიდან გადმოვარდნილი გრივალე ანძრევეს რუსეთის მოწინავე ფენებს და ის აღწევს ჩვენამდე. ჩნდება ახალი საზოგადოება, ახალი იდეებით და ბრძოლის წყურვილით. ჩნდებიან ახალი მოღვაწენი; ირეკება ზარი გამოლეიქების და ადგომის. და აი ამ დროს ჩვენ გვევლინება ორი დიდი პოეტი, ორი გრძობიარე სიშები, რომელნიც აქლერდენ თანამედროვე ენით. ესენია ილია და აკაკი.

ანდრე შენიეს განმარტებით პოეტი არის მხოლოდ გულა. ე. ი. ის ცხოვრების მოვლენებს პირველათ გულით იგრძნობს, მათ მისი არსება განიცდის და შემდეგ ამ გზით გადადის თავში, აზროვნების სამეფოში, იწყება შემოქმედება. ილია და აკაკი სწორეთ ასე მიუდგენ თავის ეპოქას, მიუდგენ სხვადასხვა ტემპერამენტით, სტილით და პათოსით, მაგრამ ერთნაირი მიმართულებით და დროშით. ორივეს ნათელი წარმოდგენა აქვს თავის მისიაზე. ილია სწერს მუე ცა მნიშნავს და ერთ მზრდის, მიწიერი ზეციერსა, ღმერთთან მისთვის ელაპარაკობ, რომ წარუძღვე წინა ერსა. ვველა დიდი პოეტი ერის მეთაურობას იჩემებს სუბიექტიურათ და კიდევაც ასე არის ობიექტიურათ. რატომ? იმიტომ რომ პოეტის სიდიდე ნიშნავს საზოგადო პირ-ვარამის განცდას პიროვნულათ და შემდეგ მის გამოხატვას წყობილი სიტყვებით. თუ ის ვერ განიცადა, ვერ იგრძნო და მაინც ლექსებით აღაპარაკდა, ის პოეტი აღარ არის, ის უბრალო მოშაირეა. რაკი პოეტი ზეცის სახელით დაბლა ხალხს ელაპარაკება. ისმება საკითხი—რა ენით ელაპარაკება, რა გზით მიდის ის ხალხის ცნობიერებაამდე.

სტილი ადამიანიაო—ამბობენ; სწორია; მაგრამ ადამიანი ზომ ბუნების შვილია, მიწიერია; ის მთლიანათ მისი პირადობით, ტემპერამენტით და სტილით, ნაყოფია იმ ბუნების, სადაჲ დაიბადა და აღიზარდა. ამ მხრით, ილია და აკაკი დიდათ განსხვავდებიან ერთმანერთისაგან.

ილიას ენა არის შრისხანე, სვედიანი, დინჯი, დამაფიქრე-

ბელი; აკაკის პირიქით, მსუბუქი, ცქრილა, ადვილი გასაგები, სიმშებნივით აწყობილი. ეს განსხვავება აიხსნება ერთი და იმავე მოვლენით—მათი სამშობლო ბუნების სხვადასხვაობით. ილია არის ყვარელის შვილი, ხოლო ყვარელი მას აწერილი აქვს ხინებულათ. ეს მისი პირველი ლექსია. ვისაც ყვარელის მიდამოები უნახავს—არასოდეს არ დაავიწყდება. წარმოიდგინეთ მოღრუბლული, მოხუშული ცივი მთა, მიბჯენილი კიდევ უფრო მკაცრ კავკასიონის ქედზე. ამაყათ მაღლიდან დაბლა გადმოშეურე, ყოველივე მხიარულ პეიზაჟებს მოკლებული. ილიას ღრმათ განუცდია მისი გავლენა, გავლენა დაუვიწყარი, მუდმივი: ის სწერს: «მახსოვს ყრმა ვიყავ, ძლივს მოსული გონს და ცნობასა, როს სიდიადე თქვენი მგვრიდა კანკალს, ურჯოლასა. აწ მომწონს თავი, მეგობრებო, რომ დაბადება თქვენს შორის მხედა, ბუნებისა თქვენისა ვარ შვილი, გრიგალთა, მეხთა, ქუხილთა შორის ვარ გაზრდილია. პოეტს უყვარს ყვარელის მთა, ის მის კალთებში გაიხარდა და მას დაემსგავსა: მაგარი, მქუხარე, უშიშარი, ჩაფიქრებული. აკაკი კი პირიქით, არის მეტათ მხიარული ბუნების შვილი, მუდამ აყვავილებულის, წარმტაცის და ღმობიერის. მისი სამშობლო საჩხერე ნამდვილი პანარაშაა, ცქერით ვერ გააძლივით. ყვარელის მთას უნდა მოეცა სწორეთ ილია, საჩხერის წალკოტს სწორეთ აკაკი. იმერ ამერობა აქ არაფერ შუაშია.

სამშობლო ბუნებამ შექმნა მათი სხვადასხვა ფორმა. ხოლო საქართველომ მათი შინაარსის ერთიგეობა. მათი რითმა და პარმონია განსხვავებულია. აზრები კი დაახლოებით ერთნაირია. მათ პოეზია ჩამოიყვანეს პარნასიდან და ჩააბეს ხალხის სამსახურში. მათ სულსა და სხეულს შორის წონასწორობა დამყარებულია. ხალხთან მჭიდრო კავშირი განმტკიცებულია. ვიქტორ ჰიუგოს აზრით «ყველა ნამდვილი პოეტი უნდა გამოხატავდეს ჯამს თავისი დროის იდეებისა». ასეთი იდეები მესამოცე წლებში იყო ორნაირი: ნაციონალური და სოციალური. ორივე პოეტი სწორეთ ამ ორ სფეროში იღებენ შინაარს თავისი პოეზიისა.

1. ი ლ ი ა.

პირველათ ილიამ აიღო ნაციონალური ქნარი და მასზე აქლერა თავისი აზრები. «ქართლის დედაო, სწერდა ის, ძუძუ ქართლისა უწინ მამულსა უზრდიდა შვილსა. დედის ნანასთან ქვეითნი მთისა მას უმზადებდა მომავალ გმირსა. გაქრა ის დროცა!...» ახლა? «დაჩაგრულ ბედმა სრულიად მოგიკლა

სიციოცხლის ძალა. თვით შენი შეილიც ჩრდილათ შესცვალა. მითხარ, სადღაა მამა-პაპური მხნეობა, ხმალი, მკლავი ქველური... ეს გულიდან ამოძახილი შეიცავდა სრულ სიმართლეს; როცა ყველა ჩინებზე და ორდინებზე ფიქრობდა. იქ რასაკვირვლია მამა პაპური მხნეობა აღარ იყო. წასულის ქებით ის აძაგებს აწმყოს. ამასთანავე ქართველ ღედას ის ურჩევს თავის შვილს «ჩააგონებდეს ძმობას, ერთობას, თავისუფლებას». ამით ის ნაციონალურ იდეას აბამს სოციალურ იდეებს. ის ფიქრობს ამ გზით შეგვიძლია მივიღოთ ნაციონალურ აღორძინებამდე. მაგრამ ესმით კი ეს შედეგება? აქ პოეტი პესიმიზმითაა. «ის არის მხოლოდ სავალალო და სამწუხარო, რომ შენს მიწაზე, ამდენ ხალხში კაცი არ არის, რომ ფიქრი ვანდო. გრძობა ჩემი განუუხიარო». ის მაინც გამოსთქვამს იმედს. რომ «აწმყო თუ არა გწყალობს. მომავალი ჩვენი... წვრილი შვილნი წამოგვესწრენ ნახარდი. გულ მტკიცები, მათი ზრუნვის საგანი შენ (საქართველო) ხარ და შენ იქნები». ასეთი დრო დადგებაო და დახატა ამ მომავლის სცენა «დედა და შვილში»; აქ დედა თავის ერთ შვილს აგზავნის ბრძოლის ველზე სამშობლოსათვის. მოსჩანს შემოტრები. «დედა: მიმოყვა შვილო, დამანახე ქვეყნისა მხსნელნი რომ მით დავიტკბო დღენი ჩემნი უკანასკნელნი. შვილი: შეზე დღეილო ამ განწირულ ყმაწვილ კაცობას; ისე მიდიან სასიკვდილოდ როგორც დღეობას. შეხედე ხალხი რა-რიგ ლოკვით ჯარსა აცილებს, დიდი, პატარა მხიარულობს. შენ რა გატირებს?» ეს «სცენა მომავალი ცხოვრებიდან» დიდის რეალობით ხატავს ნამდვილ სცენებს ჩვენი ახლო წარსულისა...

ცხადია, ილია იყო ოპტიმისტი, სჯეროდა ჩვენი ნაციონალური ამოცანის ცხოვრების ზედა პირზე ამოტივტივება და მის გადასაქრელათ იარაღით ბრძოლა. ის ეძებს მომავლის მედროშეთ, მეთაურებს და მებრძოლთ. ამას ვერ ხედავს ის გაბატონებულ წოდებაში. რომლის წინააღმდეგ ის სასტიკათ ილაშქრებს თავის «რა ვაკეთეთ, რას ვშვრებოდით» საქართველოს დასცემის დროს რა ვაკეთეთ, რას ვშვრებოდით? ვკითხება პოეტი თავის პაპას. მომსწრეს ამ ამბებისა. ამ ბატონებმა სამეფო დასცეს და დაათავეს იმით რომ «ნაპლეჩობა გვასწავლეო, მთავრობას ვეხვეწებოდით»... თავის თავად ცხადია, რომ ასეთი საზოგადოება რაიმე იმედის მომცემი ვერ იქნებოდა და მასზე დაყრდნობა არ შეიძლებოდა. პოეტი ატარებს სასტიკ კრიტიკაში თანამედროვეთ, რომელთაც ახსიათებს: «უწყინარი, უჩინარი, ქედდრეკილი. მადლიერი.

უშფოთველი, ქვეშ მძრომელი... ყველა უნჯი, ყველა მუნჯი, ყველა ყრუი, ყველა ცრუი» და სხ.

ეს იყო ბრძოლის გამოცხადება ძველი თაობისათვის; მოპირდაპირეებმაც არ დატოვეს უპასუხოთ და გაიზართა ლექსებით პოლემიკა. გრ. ორბელიანი ილაშქრებს, «ყოლო ბუხებო. ლიბერალებო, საიდან კნავით...», რაზედაც ილია უპასუხებს: «ჩვენ, უჩინონი, თქვენ, ჩინიანთა ბუზი გგონივართ. იქიდან ვკნავით, სად თქვენის მაღლით ხაფანგებ ქვეშე დამწყვედელი ვართ... ჩვენი ქვეყანა მკვდარი თქვენგანა თქვენებერ ჩინებზე არ გაგვიცვლია, ლიბერალობა, პატრიოტობა საღანძღავ სიტყვად არ გაგვიხდია. თქვენგან ჩაგრული, დაბრმავებული, ვრი გვრებზე არ გაგვიყიდია...», ნამდვილი პრაკლამაცია რევოლუციური ხანისა. ამაზე უფრო სასტიკი თვდასხმა გაბატონებულ საზოგადოებაზე არც ერთ რევოლუციურ პარტიას არ მოუხდენია. ამით ილიამ ააფრიალა აჯანყების დროშა 1872 წ. იანვარში.

როგორც ვთქვით, ილიას ნაციონალური იდეა გააღუნთილი იყო სოციალური იდეით. მისთვის ერის აღორძინება ნიშნავდა ხალხის აღორძინებას. ეს ორი მხარე ერთი და იმავე მოძრაობის მას ნათლათ აქვს დასახული და გატარებული თავის პოემაში «აჩოდილი», დაწერილი 1859 წ. ეს არის ილიას პროგრამა, რასაც ის ატარებდა თავის ლექსებში. მყინვარიდან დასცქერის საქართველოს «კაცი მოხუცებული», «აჩრდილი» და ასწერს მის უბედურებას. აქ ის ხედავს მშრომელ ხალხს დაბეჩავებულს, წელში გატეხილს და მთელ ერს უფლებდა ართმეულს. ის უგალობს შრომის შეილს: «აგერ უფალი და მისი მონა! თრთოლით სასწორზე ხარჯს უწონს ძნელსა და, რა გასწორდა სასწორზე წონა. უფალი პინას ზედ ადგამს ფეხსა და მით მის ხარჯსა ერთსა-ორად ხდის... მაგრამ ქვა არის ბატონის გული, ვერ დაარბილებს მას შებრალება, ვერა განკურნოს მან მონის წყლული, ვინც მონებას თვით ემორჩილება. მონა ბედშავი, მონა საწყალი სდგას, ევედრება მის თვალი შევებას... ვინ შრომობდა და ვინა ძღებოდა, ღმერთო სად არის აქ სამართალი? შენში კაცისას გრძნობას არ ხედვენ, დედას ძუძუდან შეილსა აგლეჯენ. ვინ იცის სიდან სად გაყიდიან... შრომისა შეილო, მძიმე უღელი ქვეყნისა ცოდვის შენ გაწევს კისრად, თუმცა ტვირთ მძიმეთ შემწყნარებელი შენის დახსნისთვის ჯვარს ეცვა ქვეყნად. შრომა აწ ქვეყნად ტყვედა პყრობილი, მცარცველობის ქვეშ ჩაგრულ-უნებულა, ხოლო რღვეულა მისი ბოცილი და დასამსხვრევად გამზადებულა.

შრომისა ახსნა—უგ არის ტვირთი ძლევაშოსილის ამ საუკუნისა, კაცთა ლელვისა დიადი ზვირთი მაგ ახსნისათვის შედგრადა იბრძვის. ველარ გაუძლებს ქვეყანა ძველი განახლებისა გრიგალის ქროლას, ველარ გაუძლებს ქვეყნის მტარვალთ ქვეშარიტებით აღძრულსა ბრძოლას; და დაიმსხვრევა იგი ბორკილი, შემფერხებელი კაცთა ცხოვრების და ახალ ნერგზედ ახლად შობილი ესე ქვეყანა კვლავ აყვავდების. შრომის სუფევა მოვა მაშინა... მაშინ უქმ სიტყვად არ იქნებიათ ძმობა, ერთობა, თავისუფლება. და სხ. და სხ. ახრდილი 'მემდეგ იგონებს სამშობლოს ბედს. პოეტი არავეითარ იმედს არ ამყარებს 'მტარვალზე', რომელნიც 'რათ ინდომებს ქვეყნისა ბედსა, რას მანა შეელის მის ბედკრულობა. რათ შეებრძვის ის სიბოროტესა, რას მისი შეოხებით თვით რჩება'. ეს გაბატონებული ქვეყნის ტვირთია, მისი აღორძინების წინააღმდეგია, ვინაიდან აღდგენილ საქართველოში ისინი ველარ იპარპაშებენ, ერთ ხალხია, სამშობლოს აღმდგენელი განთავისუფლებული მშრომელი მასებია.

ილია უგალობს მუშას და გლეხს, ყველა მაშვრალთ და ტვირთ მძიმეთ (იხ. მუშა, კაკო ყაჩაღი, გუთნის დედა და სხ.). როცა 'ქველი თაობა გრ. ორბელიანის კალმით ახალს ლეთისგმობას აბრალედა, ილია მათ უპასუხებდა: 'ღმერთი არშობის, ღმერთი ყალბობის არ ურწმუნია ჩვენსა თაობას; ღმერთი მხაკვრობის და თვალმაქცობის, ღმერთი უქმობის უარუყვია, ღმერთი ხარბობის და მკარცველობის თქვენთა მსგავსათვის მას დაუთმია; ხოლო გვრწამს ღმერთი უქმთა წარმწყმედი, ტვირთ მძიმეთა და მაშვრალთა მხსნელი, ღმერთი ტანჯულთა, ღმერთი ჩაგრულთა, ღმერთი უძლურთა შემწყნარებელი; ყოველთა ძმობის, თანასწორობის მოძღვრობისათვის ქვეყნად ჯვარცმული, ძლიერთ დამბმელი, უძლურთ ამხსნელი, თქვენგვარ კაცთაგან გმობილ-დენილი...' ძლიერი ნათქვამია და ამ ნათქვამში ძლიერი სულია. პოეტი სიტყვა მკვეთრი ლაზტია, რასაც და ვისაც ხვდება ის ფეხზე ველარ ჩერდება. ვინც მას სძულს—სძულს სავსებით, ვინც უყვარს—უყვარს საფუძვლიანათ. მისი ქნარი ქღერის ყველა დაჩაგრულთათვის, როგორც ქართველის, ისე არაქართველისათვის. ეს ნათელია მისი ლექსისაგან პარიზის კომუნის დაცემის შესახებ. ილია ვერ იქნებოდა დიდი პოეტი, რომ შინ ყოფილიყოს ჩაგრულთა ვრთგული, ხოლო უცხოეთში მიაგვრელთა მომხრე. ეს ორმაგი ბუღალტერია, რაიცა ახლა ასე გავრცელებულია, სრულიად უცნობია პოეტისათვის. ის სწერს:

«ტერიტორიების და მასშტაბით მსხნელი დიდი დროშა დაიშალა, კვლავ ქვეყნისა მხარეა დალაშქრებული დროშა დასცა დაბლა. კვლავ ეწამა მოყვასისთვის, საოცარი იგი ვრი, კვლავ დაიდგა დიდი წაშების მან გვირგვინი მშვენიერი; კვლავ ქვეყნისთვის დაიღვარა წმინდა სისხლი წაშებულის, კვლავ დამარცხდა დიდი საქმე ყოვლად მსხნელის სიყვარულის» და სხ. პოეტი ებრძვის სამშობლოში მეტატონეთ, საფრანგეთში ბურჟუაზიას, ორივე შემთხვევაში გაბატონებულ საზოგადოებას. ის იყო წინააღმდეგი საზოგადოთ ბატონობისა, ხალხის ჩაგვრისა, რა ფორმითაც და სადაც უნდა ყოფილიყო ის. მისი ნაციონალური იდეა სწორეთ ამ ძირითადი მოსაზრებისაგან გამომდინარეობს. ნაციონალური ჩაგვრის წინააღმდეგი, ის ვერ იქნებოდა ხალხის ჩაგვრის მომხრე. სწორეთ ამ ლოლიკაში, ამ გულწრფელობაში და პატიოსნებაში იხატება ნამდვილი პოეტის ბუნება. ილიას პოეზიის ორიგინალობა სწორეთ ამ ორგვარი იდეის, ნაციონალურის და სოციალურის, შედეგდებაშია.

პოეზიის საგანია სამი მოვლენა: სამშობლო, საზოგადოება, ოჯახი. ყველა მგოსანი ამათ თავს დასტრიალებს. ილიას პოეზია ემსახურება უმთავრესათ პირველ ორ მოვლენას. ოჯახს ანუ სიყვარულს აქ შვირე ალაგი უპყროა. აქ ამ სფეროში ის მეტათ თავდაპერილია, შორცხვია. სახე მოხუშულია. მისი დინჯი გული, მისი მწარე ფიქრები, მისი საზოგადოებრივი დარდები ადვილათ არ თბება, არ ივიწყება. ის თანა სდევს სიყვარულშიაც. ამიტომ მისი მუზა ამ დარგში მეტათ ძუნწია. ნაყოფი ცოტა გამოუღია. სიყვარულის პრობლემა მუდმივია. გადაუწყვეტელია; ილიას კი აწუხებდა ისტორიული. გადასაწყვეტი პრობლემა. აი აქ მისი ქნარი მედგარათ სცემს, მისი ჩანგი მძლავრათ სცემს, მისი ჩანგი მძლავრათ ეღვრს.

ილიას შემოქმედებაში მოხდა ერთი საოცარი ამბავი, რომლის მზგავსი არ მომხდარა არც ერთი დიდი პოეტის ცხოვრებაში. მისი ქნარი აღრე შენულდა. მისი ხაზი სავესებით შეიკვალა. 34 წლის ილიას ტერიტორიების მუზა ეთხოვება. სოციალური პანგები ქრება და ეს იწვევს ნაციონალური პოეზიის მოდუნებასაც. 1872 წელი არის მისი უმაღლესი მწვერვალი, რომლის შემდეგ უკან ექანება. შემდეგ სიკვდილამღე. ე. ი. 35 წლის განმავლობაში, მან დასწერა ხუთი ლექსი, ამათში ორი დიდი პოემა, ერთი ისტორიული «დიმიტრი თავდადებული», მეორე ფილოსოფიური—«განდევილი», ამათში

«ანარდლის» პროგრამმა აღარ სჩანს, მიმდინარე ჟივარამზე სიტყვა აღარ არის. რით აიხსნება სინამდვილისაგან ასე დაშორება, ნაყოფიერების ასე დაძაბუნება? ნიქის დამცივებით. გრძობათა მოდუნებით? არა, არას შემთხვევაში. მისი ლექსები, განსაკუთრებით «განდევილი» ნათელყოფენ ილიას ნიქის სიძლიერეს და მუდმივობას. ცხადია, მისი მუხა იჯდა თავის ალაგას. მაგრამ ძველებურათ აღარ მღეროდა, პოეტს ძუნწათ ეხმარებოდა. რატომ?

რაგორც ვთქვით, პოეტის შემოქმედების იარაღია გული. გრძობები: ის ჯერ იგრძობს მოვლენებს, ის განიცდის შთაბეჭდილებათ და ეს ისეთი სიძლიერით, რომ არ ძალუძს მას არ დაეშორჩილოს და კალამი ხელში არ აიღოს. ეს გზა შემოქმედებისა ფატალურია, აუცილებელია. პოეტი მისი სიტყვა და მას ატარებს თავის გზაზე ამიტომ დიდი პოეტი დიდი იმით რომ არ შეიძლება იყოს ყალბი. არ შეიძლება დასწეროს ის რაც მის ბუნებას არ განუცდია. ის ვერ იცრუებს. განცდის მაგიერ რითმების კორიანტელს ვერ დააყენებს. ცხადია, ილია არ სწერდა იმიტომ რომ არ განიცდიდა, მისი გული და სული არ მიიშრთებოდა წინანდელი გზით. ხოლო ახალ გზაზე კი პოეზიას არ დაურჩა თავისი საკვები, ვერ მიიღო აღმადგენის მასალა და დადუმდა. ის იშვიათათ აიშვებდა, ესეც განყენებულ საკითხებზე. მისი ნიქი მოშორდა რეალურ ცხოვრებას, მის ძირითად სიღუბეზე, მის მწარე ტკივილებს. რაგორ მოხდა ეს პროცესი?

ილია თავის ლექსებში, მედგრათ იბრძვის მშრომელთა და სამშობლოს ინტერესებისათვის. მაგრამ არსათ არ ასახელებს ვინ არის ამ ბრძოლის ამწყობი და დამწყობი. რომელი კლასი. რომელი საზოგადოება უნდა გახდეს მისი მეთაური. ამ მხრით ის იმყოფებოდა სავსებით მაშინდელი ინტელიგენციის საერთო იდეოლოგიის ფარგალში; არც ერთი პროგრესიული და რევოლიუციური მიმდინარეობა მთელ რუსეთში თავის იმდელ არ ამყარებდა თავით დაჩაგრულებზე, ხალხზე და აღიარებდენ მხოლოდ მოწინავე ინტელიგენციას მებრძოლის და მხსნელის როლში. ილიამ, რაგორც ქართველმა, და რეალურათ მოაზროვნემ, ალბათ ჩქარა დაინახა ამ თეორიის უნაყოფობა საქართველოს სინამდვილეში, სადაც მოწინავე და მებრძოლი ინტელიგენტი კი სანთლით საქმარა იყო. ის იწყებს ძებნას უფრო საიმედო რეალური ძალისა და ის დაინახა იმ ერთთა-ერთ ამოძრავებულ და ახმაურებულ საზოგადოებაში, რომელმაც ამ დროს თავი წამოყო. ეს არის თავად-

ახნაურობა. მას მიენიჭა ახალი უფლებები, კრებები, მარშ-
 ლების არჩევანი, დეპუტატთა საკრებულო, ფული ბანკის
 დასაარსებლათ, ერთი სიტყვით საერთო სიჩუმეში იწყება
 ახალი შოქრაობა პრივილეგიური წოდების. ილია თავგანწი-
 რულათ ეშვება ამ შორევი და ეძებს აქ ბერკეტს ქვეყნის გა-
 დასატრიალებლათ. ის ხდება თავად-ახნაურთა ბანკის მეთა-
 ური. დამოკიდებული პატრონთა არჩევისაგან. ბანკის საშუა-
 ლებით ჩნდება ახალი კულტურული დაწესებულებანი და
 ილიაც ხდება ყველა ამ საქმის წინამძღოლი. ამ ტალღამ გაი-
 ტაცა პოეტი და მოკლა მასში პოეზია. პოეტი ბანკირის რო-
 ლში ქვეყანას არ მოსწრებია. პოეტი პოეტობს იმდენათ რამ-
 დენათ დამოუკიდებელია ძლიერთა ამ ქვეყნისაგან. მუზა ით-
 ხოვს სრულ თავისუფლებას, უამისოთ ის უარს ამბობს სიუ-
 ვეტის ამორჩევაზე. რაკი ილიას დაეკარგა ეს დამოუკიდებ-
 ლობა და ვახდა დამოკიდებული იმ ბატონებზე, რომელთაც
 წინეთ ებრძოდა, ცხადია ამით დააშრო წყარო შემოქმედები-
 სა; ის ვერ შეიგრძნობდა, ვერ განიცდიდა იმ ხალხის ჰირ-
 ვარაბს, რომელსაც ის დაშორდა. მისი თანამებრძოლნი—
 აკაკი, გ. წერეთელი, ს. მესხი—არ გაყვეს ამ ტალღას, დარჩენ
 ძიების ნიადაგზე; ილიამ კი ეს ძებნა დამთავრებულათ გამო-
 აცხადა.

ილია მართალი იყო იმაში, რომ უარყო რუსული ნარო-
 დიკული იდეოლოგია და საჰიროთ დაინახა საზოგადოებაზე
 დაყრდნობა. მაგრამ შეცდა საზოგადოების ამორჩევაში. ეს
 შეცდომა მან დაინახა თავისი თვალით პირველი რევოლიუ-
 ციის პერიოდში; უხაროდა ეს რევოლიუცია, ხალხის ასეთი
 გამოღვიძება, მისი სიკბუტის ნატერის ასრულება. ტრადი-
 კულათ განიცდიდა მხოლოდ იმას რომ ეს გზა მან ვერ მიაგნო,
 არ სწამდა და მიმაჯალ წოდებას ჩაებლაუქა. ამ დღიდან ილიამ
 დადგა კალამი, თავი ანება პუბლიცისტობასაც. მასში ისევ
 იღვიძებს ახალგაზდობის სულისკვეთება და სახელმწიფო სა-
 ბჭოში იჭერს უკიდურეს მარცხენა ფრთას. დიდი პოეტი მა-
 ინც რჩება დიდი ლიბერალი და შეურიგებელი...

2. აკაკი.

როგორც წინა წერილში ვთქვით, ორივე პოეტი, ილია და აკაკი, პოეზიას აყენებენ ხალხის სამსახურში, ე. ი. უარს-ყოფენ წმინდა პარნასელობას, ხელოვნებას ხელოვნებისათვის. ამის შედეგია იდიის გაბატონება ლექსთა წყობაში, პოეზიის დამორჩილება განსახლებული მსოფლმხედველობისათვის. შემოქმედების გამოყენება გარკვეული მიზნისათვის. აქ შედუღებულია იდეალიზმი და რეალიზმი, პირველი როგორც დროშა, მეორე როგორც გზა მისიკენ მიმავალი.

ილია გამოდის ასპარეზზე განსახლებული პრეგრამით (ანრდილი), აკაკი გამოდის იმავე დროს უპრეგრამოთ, პირადი განცდით, დაგროვილი გრძობათა ნაკადულით, ცივი ჩრდილოეთიდან გაგზავნილ საიდუმლო ბარათით, ერთი ქმნის პლანით, გათვალისწინებული ხაზით, სინტეტიური მეთოდით, რაც შეიძლება მეტი აზრის მოკლეთ მოკრით. მეორე უპლანოთ. შემთხვევების და შთაბეჭდილებათა აყლით, ანალიტიური მეთოდით. კერძოთა არა ერთათ დაგროვებით, არამედ პირიქით დაგროვებულის, მთელის ნაწილებათ დაპრით, დაკვეთით და თვითიული ნაწილის ცალცალკე რგოლებათ აკმით. ილია ერთი დაკვრით მოერევა თავის საგანს, აკაკი კი მრავალი დაკვრით; ერთ ხელში უჭირავს ლახტი, მეორეში სადგისი, შედეგი კი ორივე იარაღს ერთნაირი მოაქვს. ეს ორი სახის შემოქმედება არის სარკე შათი ორი სხვადასხვა ნაირი ბუნების და ცხოვრების.

აკაკი უდგება საზოგადოებას განიდან, მასში არ იღლებს, მისთვის არაერთარ პასუხისგებას არ იღებს. ამ გზით ის რჩება მუდამ დამოუკიდებელი, თავისთავის მოარული, ხელეშ შეუბორკავი, აზრით თავისუფალი. ის არ ერიდება არავის, არც მტერს, არც მოყვარეს; არ სცნობს არაერთარ შემბორკავ დამოკიდებულებას, ხელის შემშლელ მეგობრობა-ნათესაობას, არავითარ ავტორიტეტს; ის ყოველთვის და ყოველგან რჩება თავის თავის ერთგული: აქლეროს თავისი ჩანგი გაბედულათ ყოველივე დამბრკოლებელ მიზეზთა ანგარიშ გავწევლათ. ამიტომ აკაკის პოეზიაში დიდი ადგილი უჭირავს პირიქულ მომენტს, საკეთარ განცდას და მდგომარეობას. ის ასე ახასიათებს პოეტს: «დახვალ ამ სოფლად მარტოკა ობლად, ვით გარეგანი მიუნდობელი. შენთვის არ არის არც მეგობარი, არცა შობილი, არცა მშობელი». ეს თვითონ აკაკია. ეს ობოლი ზღვასავით ლელავს: «პოეტის გული აღელვე-

ბული, ხლეისა დარია, ხვირთებს ავორებს. სდგამს ტალღის
გორებს თუ ავდარია, ღრიალ გრიალით, უცნაურ ძალით ცას
ემუჭრება... ხოლო მის ირგვლივ მუდამ ავდარია და ისიც
იძულებულია მუდამ ცას ემუჭრებოდეს, ხან ელვასავით სუე-
ქდეს, ხან ბულბულივით სტვენდეს, მას «ცა ქუდათ მიანჩნია.
დედა მიწა ქალაშნად. არც დიდი ვარ, არც პატარა, არც ბა-
ტონი, არც მონა... მაშინ უფრო მდიდარი ვარ, როცა უფრო
ღარიბი ვარ... ვინ გგონივართ? ერთი ვინმე გიჟი-ცეტი? უკა-
ცრავათ, შემცდარი ხართ, მე გახლავარ ეს—პოეტი». მისი
გულისსარკეა, ამხოლოდ მის სახეს განვენებთ, რასაც შიგ ჩაუ-
ხედათ. ხოლო აქ კი იხედება ყველაფერი, ავიც და კარგიც.
ამიტომ მისი მუხა «ზოგს ეტკბილება. ზოგს არა, მაგრამ რა
ჩემი ბრალია? ბულბული ვარდსა და ეკალზე თანასწორად
მომღერალია». პოეტის განცდა ისეთი მძლავრია, რომ მას
არ ძალუძს არ ამეტყველდეს. «ლოცვა და ჩანგის ქღერა ორივე
ტყუებისაღია. მათი შემქნელი მშობელი მხოლოდ ძალთა-
ძალია. მათი აკვან-ტახტია გრძნობა და გონება, ორივეს წინ
უძღვის ზეგარდამო შთაგონება, არც ბრძანებას, არც თხოვ-
ნას არ ემორჩილებიან». დიდებული დახასიათებაა ყველა დი-
დი პოეტის, ყველა ციური მადლის და შთაგონების. «შენი
ქება და დიდება, შენი ლხინი და ჭირიო, მალღიდან გადმო-
ძახეს—ქაშანჩა და სტვირიო».

ცხადია, აკაკის სწორათ აქვს შეგნებული და გაგებული
თავისი ნიჭი და მოწოდება. მისი გაგება პოეტისა არის გაგება
ყველა დიდი მგოსანისა საზოგადოათ; ის ამ გაგებით ენათესა-
ვება ყველა მსოფლიო პოეტებს. ის კმნის იმიტომ რომ არ შე-
უძლია სხვანაირათ მოიქცეს. მისი გული და გრძნობა მუდმივ
შეუჩერებელ კავშირშია ცხოვრებასან და მის მოვლენათ თა-
ვისებურათ განიცდის. ამ განცდას აქვს ორი მხარე: ტექნიკუ-
რი და იდეური. აკაკის სტილი სავსებით შეფარდებულია
მის იდეიასან. ეს შედეგება იშვიათი მოვლენაა, უფრო ხში-
რათ ან ერთი ჭარბობს ან მეორე. ხან აზრებს ანაცვლებენ
სტილს, ხან სტილს აზრებს. ამ ორი ფორმის ერთ ფორმათ
ჩამოხსნა შესძლო სავსებით რუსთაველის შემდეგ აკაკიმ. ის
ენის ქერეშია. როგორც ვეფხის ტყაოსანის გაგებას უშლის
მისი ენის მიმზვიდლობა. ისე აკაკის ლექსებში ჩაკვირვებას
აბრკოლებს მისი ენის სიმსუბუქე და მუსიკალობა. მკითხვე-
ლის ყურადღებას ისე ხიბლავს ორივე შემთხვევაში პანგების
პარმონია, რომ არ აძლევს ხალის და დროს შინაარსი კარგათ
გაიგოს. მისი ენა გესლით სავსეა, მწარე სიტყვას ტკბილათ

შემოგაპარებს. მის ლექს კითხულობთ სიამოვნებით. თუნდაც მის შინაარს სრულიად არ ეთანხმებოდეთ. მისი გამოთქმა ბუნებრივია, მისი ფრაზა ხალხის გულიდან ამოღებულია. სიტყვების აწყობა თავისთავად იძლევა რითმას, ხოლო ეს აწყობა კი არ ზდება ძალდატანებით, სიტყვების გადამბრუნ-გადმობრუნებით. მისი ბაგიდან მოსჩქებს დაუშრეტელი შადრევანი წარმტაცი სიტყვიერების. ყველა პოეტს არ შეუქნია საკუთარი სტილი, ჩვენსში ის შექმნა მხოლოდ შოთამ და აკაკიმ. ორივეს სტილი არის სადა, უბრალო. საფრანგეთის დიდი სტილისტი პოეტი მალკერბი ამბობდა, კარგი ფრანგულია ის რომელიც დაბალ ხალხს ესმისო. აკაკის ქართული განსაგებია ყველა ქართველისათვის, განსაკუთრებით სწორედ დაბალი ხალხისათვის, ვინაიდან ეს მისი სასათბირო ენაა. მისი გამოთქმათა კონაა. სჯობს ლექსიკონი შეამკირო, ვინემ ის კამრავლო ხალხისათვის გაუგებარი უცხო სიტყვებით. აკაკის ლექსიკონში ასეთი სიტყვები არ მოიპოვება, მისი სიტყვიერება ნაციონალურ ხალხურია. მისი სტილი არ არის მკერმეტყველური და სწორედ ამაშია მისი ღირსება. მკერმეტყველობა კლავს ბუნებრივობას, ხოლო არაბუნებრივობა კლავს პოეზიას და აქცევს მას ნაძალადეგ რითმათა კრებულათ. აკაკი შორს არის ამ დარგის შელექსობიდან. მისი ლექსი არ არის ნაკეთები შეთხზული, ხელოვნური, ის თითქოს გესაუბრება უბრალოთ და ამ საუბარში თავის თავათ ჩქედს ჰარმონია, პანგების შეხმატკბილება. დასამტკიცებელი საბუთების მოყვანა ზედმეტია, საბუთია ყველა მისი ლექსი. მოკლე თუ გრძელი, მთელი თხზულება.

აკაკის პოეზიის დამახასიათებელი თვისებაა სრული გულწრფელობა; პოეტი ამბობს რასაც განიცდის, ამბობს პირდაპირ. მიუკიბ-მოუკიბავათ, რაინდულათ და მამაცურათ. მას არა აქვს რა დასამალავი, მისაფუჩეხებელი, არ მიხდევს თქმულებას—ზოგან თქმა სჯობს უთქმელობას, ზოგან თქმითაც დაშავდების; ის ყოველთვის ამბობს, ზოგან დაროდის მის ლექსიკონში არ სწერია. ის თავის თავს უწოდებს «თავხედს», სრული ჭეშმარიტებაა. ის არის უშიშარი, მორურიდებული, თავხედი პირში მთქმელი. აკაკი არის ის რასაც აშკარათ ამბობს, არავითარი უკანა აზრი, საიდუმლო მოსაზრებანი მასში არ მოიპოვება. მისი მუხა არ არის შეკაზმული, ჩაცმულდახურული, სათვალისეიროთ გამოწყობილი; პირიკით, ის არის მთლათ ტიტველი. დედის მუცლიდან ახლათ შობილი. დაუფარავი და შეუმოსავი. დადის ის მმარტკავ.

ობლად; ცხადია, ეს «თაყვანილო» არავის ეპიტონაჟება, მას ყველა ზურგს აშვერს და გაურბის, ვინაიდან ვის როლის მისგან რა მოხდება—არავინ უწყის. ის არის მგოსანი ყარყუმი, შარაზე გამოსული და ამაყათ მოქმელი: «დიდკაცებს თავს არ უკარავ რა მათი საფერო ვარ»; ამიტომ რასაკვირალია ის ამ «დიდ-კაცებისაგან» მუდამ აბუჩათ იყოს აღებული და იდევნებოდეს; ამის უკანასკნელი მაგალითია მის ნაწერების უდიერათ გამოცემა, პირში მოქმელს მხაგვრელნი ვერ ითმენენ. პოეტი ამაზე კიდევაც ჩივის: «მინდა რამ ვთქვა, მაგრამ რა ვთქვა, უსამართლოდ აღაგმულმა?.. მე ამ ლაგამს წაეძრობდი, არ მაქვს უცხო მორიდება, მაგრამ რა ვქნა, რომ ხელმარჯვედ ჩემივე ძმა მეჭიდება: მთავრობა და საზოგადოება შეერთებულია მის წინააღმდეგ. სამაგიეროთ ის უყვარს ჩაგრულთ. მისი ლექსები აღწევენ ხალხის სულამდე და გადადის ხელიდან ხელში სათქმელათ და სამღერლათ. ის წინამძღვრობს მასებს. აკაკიმ სამუდამოთ დაისადგურა ქართველი ხალხის გულში. რუსთაველის გვერდით. რით? მარტო ფორმით, მარტო მუსიკით და ქარმონიით? არა. ამ ფორმაში გამოხვეულია შესაფერი შინაარსი. მასში ჩაქსოვილია ვრის და ხალხის გულის ნაღები. ტვირთ მძიმეთა ცრემლთა ფრქვევა გადმოცემულია მომხიბლავი ლექსთა ფრქვევით.

აკაკის დროშაა ნაციონალური ხასიათის, მისი იდეალია თავისუფალი საქართველო. ეს მან ნათლათ და მამაცურათ გამოაცხადა თავის ლექსში «თვითმპყრობელობას»; «დამეხსენი ჩრდილოელი, რა მაქვს შენთან საზიარო? თვით ოხერო, მოუვლელი, როგორ გინდა მომხარო?.. ვერ მომხიბლავ, ცრუ მოყვარე ვერც ვინთ, ვერც თვალადობით. შეგიპყრივარ როგორც მთვარე, გველვეშაპსა, ძალადობით. შენი ტყვე ვარ, მაგრამ ჩემს გულს ანუგეშებს ის იმედი, რომ ოდესმე შენს ცხრაკლიტულს მთლად დაღწავს ჩემი ბედი!...»

ამ დიდი იდეალის განსახორციელებლათ პოეტი ეძებს შესაფერ ძალას თვით ჩვენივე ცხოვრებაში. ის აქ ხედავს ორ დიდ ფენას: მუშებს და გლეხებს ერთი მხრით, ყველა დანარჩენ საზოგადოებას მეორე მხრით. პირველთ უგალობს თანაგრძნობით, მეორეთ ეპყრობა უარყოფით. ეს ორი ქვეყანა მოკლეთ დახასიათებულია მის «ახალი გზა»-ში. «ჩემს სამშობლოს კარგათ ვიცნობ, მომივლია კიდით კიდევ; მარადის თქმით და გულწრფელობით ჰირი ჰირზე გადვიკიდდე! აქ მონება ჰკუა არის, ორპირობა სიბრძნე დიდი და მას რჩება მოედანი ვინცკი არის შეტად ფლიდი... მხოლოდ საწყალ მიწის

მუშას არაეინ ყავს გამკითხავი, მისი ოფლით თავს იკვებენ. ქურქათ მიდის მისი ტყავი...» აი ამ სიმღებზე ჟღერს პოეტის ქნარი. «სიზინდსა თოხნა დავუწყათ, ერთხმად დავსახოთ მუშური, ვგებ მაშინ დავგავიწყდეს, რომ გლეხნი ვართ უბედურნი... ყველა თავში გვიჩაჩქუნებს. გარეშე და შინაური, ცხელსა მიწას უხვად აღბობს ოფლი ჩვენგან მონაწერი...» მას აწუხებს შემამულე, ბატონი. ის მას ეკითხება: «რომ იცი რაღად შკითხავ, ასე რისთვის ვლონდები? მისთვის, ჩემო ბატონო, რომ სულ შენ მაგონდები! პირუტყვივით მიმიანებ, მფლობ და არ გეცოდები, მაგრამ, ჩემს წამწყმედს აქ, იქ შენ ვერ ცხონდები! ცხადად შენ მაგონდები, შენ ხარ ჩემი სიხშიარი, შენ ლღლეღვივით სუქდები, მე ოფლად ვარ დამდნარი, მაგრამ შენ რას დამეძებ? შენი ფიქრი ეს არი: ნეტავ ვინ გაასწორა ეოთადო მთა და ბარი?...» პოეტი ეტრფის ერის გამთელეობას დამონების მოსპობით, ხოლო მთლიანი ვრი მას ესაუბრობდა გარეშე მტერებთან ბრძოლისათვის. ამიტომ იგივე გლეხი. ასე უჩიჩინებს თავის ბატონს: «ამით ჩვენი კავშირის უფლებით ხარ შემცველელი, ძლიერმა სუსტი მნახე, დააგვრა შეიძელი, მამ ახლა რაღად სწუხარ, ახალ დროს რომ მოვლი? რათ არ შეტყვი: ძმები ვართ, მოდი, მომხვიე ზელი თორემ შენ ცხვირს მაჩვენებ. მე ჩამოგიყრი ყურებს, მტერს ვინ უწინააღმდეგებს. რომელიც ჩვენ შეგვეურებს, ერთმანერთის მტერს ველარც მამული გვიმსახურებს». ბატონს ეს სახარება არ ვყურება და გაჯავრებული უპასუხებს: «შენ ვინ ხარ, ვისი ტაკი-მასხარა!» გლეხი პატრიოტია. შემამულე კი თავის პირად ბატონობას ეთაყვანება. მაგრამ აკაკის მიინც სწამს სიპართლის გამარჯვება და ამხნევეებს მუშებს: «მუშებო, თქვენი მარჯვენა იკურთხოს ოფლით ნაბანი, მიწაა თქვენი ლოგინი და ლაქვარდი ცა—საბანი. უდროოდ გცივათ და გეცხულებათ, ბევრჯერ ჩჩებით მშიერი, მაგრამ ყველაფერს აიტანს თქვენი ბუნება ძლიერი. მიმხედარი არის ეგ თქვენი შეუბღალავი გონება, რომ პირუტყვსავით არ შვენის მშრომელ კაცს სხვისი მონება... იმ უკვდავების წყაროთი რომელსაც კვიან იმედი და რომლის მოლოდინში კაცს ვერ ერევა შავბედი. ნუ გამოიღვეთ მაგ იმედს...» ის უგალობს გლეხის ოჯახს. მის პირუტყვს, მის აკვანს, მის ღედას და მამას (ჩემი თბა, მწყემსის სიმღერა, ნანინა და სხ.). მისთვის იდეალია «მუშის ნატვრა»: «თავი მოუკვდეს ზოგიერთს რომ იტაცებენ სხვისასა. საწყალ კაცს ჯიბეს აკრიან, ურცხვად იესებენ ქისასა... რათ დავიბნელო სიხარბით სამიწე წუთის თვალეები; ხერხს, ხელეჩოს.

სატეხსა, ნაჯახ კელს ვენაცვალეები; რაც ჩემი ურმის არ არის, სახლში არ შემიტანია, ღმერთმა მაშოროს, რაც ჩემის ოფლით არ გამიბანია...» პოეტის საფარველს ქვეშ არის მთელი მშრომელი ხალხი; ის იცავს მის მარჯვენას, მის ნაშრომს, მის ზნეობას და პატიოხნებას.

სამაგიეროთ ბასრი მახვილით უმასპინძლებდა ყველა დანარჩენ საზოგადოებას, ხელობის და მდგომარეობის განურჩევლათ. ის მიმართავს მდიდარს: «ქვეყანა განწირული, გაქვს გასაცემ-გასაყიდათა, და მოძმე შენი რად გინდა თუ არ კიბედ და ხიდადა; ფეხითა მათი მსრესელი ასულხარ მალა სერზედა და იმ მალლიდან აფურთხებ შენ წინ ქედ-მობრილ ერზედა...» მაგრამ მას სწამს რომ ამათ თავხედობას ბოლოს მოუღებს თვით გამოღვიძებული ხალხი: «უკუშმარიტება ჩაგრულ ერს გამოუგზავნის მოციქულს, ის თვალს აუხელს მძინარეს და დაანახევებს მაგ შენ გულს. მაშინ იჭუხებს, იელვებს ხალხთა ძალი მიძინებული და მებს დაგატეხს კერპ თავზე, წარსულზე შენანებული, გაგარონიებს ქვესკნელსა, გინდ მალა იყო ცათამდე და შეჩვენებს შენს სახელს უკუნიით უკუნისამდე». ამ ლექსით ის გამოდის 1882 წ. ხალხთა რევოლიუციის მოციქული. ცხადია, აკაკი მშრომელთ აღარ უყურებდა მხოლოდ როგორც საკანს მფარველობის და თანაგრძნობის, არამედ ამასთანავე როგორც იმ ბერკეტს, რომელსაც შეუძლია ქვეყნის გადაბრუნება. ეს იყო სრული გაწვევითა კავშირის ნაროდნიკულ-ინტელიგენტურ იდეოლოგიასთან და ხალხის დასახვე განმათავისუფლებელი მოძრაობის მთავარ ძალათ- ამ გზის დანახვა აკაკიმ ასე ადრე შესძლო იზიტომ, რომ ის იყო მუდამ დამოუკიდებელი ძლიერთა ამა სოფლისაგან და დაახლოვებული ხალხის გულის ცემასან. «დახამთრდეს, სუსხმა დაგეკრას, ქარიშხალმაც გებეროს ველით. ზამთარი ვერ შეგვაშინებს, თუ გახაფხულს კი მოველით». დიდებულათ ნათქვამია: გაკურებამ, წაფორხილებამ, სხედასხვა უირ-ვარამმა ვერ უნდა შეაშინოს მებრძოლი, თუ კი ის დარწმუნებულია გამარჯვებაში. თუ მას სწამს გახაფხულის მოახლოვება. ეინ არის ეს მებრძოლი, ხალხის გამომღვიძებელი, ინტელიგენცია? არა. «ბევრი ვნახე ჩამოსული, ჩვენსში ბრძოლა განეზრახა, მაგრამ გადუბრუნდა გული სასაცილოთ. ხა, ხა, ხა: მოიშალა რა ფაფხური, ცხოვრებით რა შეილახა, მტერს დაუწყო სამსახური და შესცინის ხა, ხა, ხა! ადრე დასცინოდა ტუხებს, დღეს თვით დაუღია ხახა...» არიან კიდევ ისეთები, რომელნიც არც იქითაა. არც აქეთ და კიდევაც ამყობენ: «აქეთაც

ვარ, იქითაც, მიყვარს შუა მე ტრიალი, მაგრამ არსად კი არა ვარ, ჩემთვის ვარ ნეიტრალი... ამბობენ რომ საზოგადო საქმე არის ყველას ვალი, მაგრამ მე ჯერ ვალს არ ვიხდი, სანამდის ვარ ნეიტრალი...» ის ვერ ხედავს პირველ პიონერთ, მაგრამ მაინც არ ვარდება გაბატონებულ წრეების გავლენის ქვეშ. პირიქით, ამით ებრძვის სამკვდრო სასიცოცხლოთ (ნადირობა, ვირი და ფილოსოფოსი, ყვენობა და სხ.). ნიშანში ამოღებული ყავს მოხელენი და ცენზურაც (სულა ბოროტო, აპელაციის მკოდნე, იუდა და სხ.). საერთოთ, «მელა მექათმით დამდგარა, მწყემსობას ჩემობს მგელიო, ეშმაკი ეშმაკს პატიუებს სასუფეველში გელიო». ის დასცინის მთელ წყობილებას, საზოგადოების მთელ ურთიერთობას გულისტკივილით და თან ამბობს: «რა იციან რომ ეს გული მკვდარია, რომ სიცილი ბევრჯერ უფრო მწარეა».

პოეტი სანთლით ეძებს ხალხის გამოძლიერებელ ამბებს. ალექსანდრე პირველი მოკლეს; ის ფიქრობს ამით იწყება გაზაფხული და მას ესალმება: «დღეს მერცხალი შემოფრინდა, კიკუპიოთა გადმოსძახა: «გაზაფხული, გაზაფხული», გულს იმედი ჩაესახა... სუნი მეცა გაზაფხულის უცნაურივიგორქენ ძალი, ესთქვი, თუ: გულსა რაღად ვიტებს? ახლო არის მომავალი...» პოეტის ნატვრა არ გამართლდა. წყვლიადი კიდევ უფრო შესქელდა. ის მაინც გულს არ იტებს, იცდის, უცდის და განაგრძობს ბოროტებასან ბრძოლას. და აი ნატვრა სრულდება. პირველ რევოლიუციას აღფრთოვანებით ეგებება: «ასრულდა თითქმის, რასაც ვნატრობდით ჩვენ ამ ნახევარ საუკუნეში და, როგორც სვიმონ მოხუცებულსა, მეც მომეფინა მოხუცს. ნუგეში. გამოიღვიძა ხალხმა მძინარმა, რომ მოიპოვოს თავისუფლება, სიტყვის, მწერლობის, კრება-ერთობის და აასრულოს საერთო ნება... მადლობა უფალს! მოვიდა წარღვნა რომ წაილეკოს უსამართლობა და დაემკვიდროს ამიერიდან შვება, თანხმობა, ძმობა, ერთობა...» რასაკვირვლია მიზანი ჯერ კიდევ არ არის მიღწეული, მტერი არ არის დამარცხებული, მაგრამ «ეს არის მხოლოდ პირველი ბიჯი და თან მოყვება მას სიარული, შვილების პირველ ფეხის ადგმაზე, მისი მშობელი არის მზიარული... ბედმა გვარგუნა ჩვენ ხენა და თესვა, რაც თუ მოითხოვს ხანდახან გასვრას! თქვენ მომკლები ხართ! ხელს თუ გაიკრით, ნუ ვრიდებით ცოტა სისხლის ღვრას...» ეს იყო ძალის წამოყენება პირველ ალაგას, როგორც საშუალება რევოლიუციისა. და რომ ეს ნათელი ყოფილიყო ამავე ლექს იმავე კვირაში მიავალა თავისი ცნობილი ხანჯალი: «გლესავ

და გლესაე, მახვილო, ამოგიფერავ გულსაო, შენ უნდა ეძმო და ეეზო უმართლოთ დაჩაგრულსაო... მიმოციქულე მტრის გულთან, მიუძღვენ ჩემი სალაში, ის ვითომ საწერელია, ჩაარ-
 უვე. ოვგორც კალაში... აკაკი საესებით გაყვა რეეოლიუციას მის დამკველთ და მებაირალეთ. მან შესძახა «ინტერნაციო-
 ნალში»: «აღსდევ, ყოველი მხრის მუშავ, გაიღვიძე პროლეტა-
 რო, ჩვენვე უნდა მოუპოვოთ ჩვენ თავს აწი დრო სანეტარო...»
 ან და «ძირს მთავრობავ უსმართლო, ველარ ვიტანთ გასაპირო-
 სა, ყოველი მხრით გეძახიან: ძირს, მთავრობავ. აწი ძირსო...
 ხალხი იბრძვის, ხალხი ღლავს, ველარ ასდებ აწ აღვიროს,
 ყოველი მხრით გეძახიან: ძირს, მთავრობავ, ძირს და ძირსო...»
 რეეოლიუციის დამარცხებას მისთვის სრულიად არ შეუ-
 ცვლია ხაზი, არ მოუდუნებია კალაში. ის ისევ ბასრი და
 ენამუკვერი რჩება ბოლომდე, სიკვდილამდე. ის განაგრძობს
 თვდასხმას მედროვე მოღვაწეებზე: «დედას სნეულს და ავათ-
 მყოფს ერთდები-აშორებ თვალს, მოწიწებით თაყვანსა სცემთ
 გადამთიელ დედინაცვალს... თეთრი კბილი, შავი გული აი
 შენი პოლიტიკა, საქმით მგელო, ხაშმით გველო. კუდამელის
 კუდისრიკა, მოდის ის დრო, რომ დაგმობენ შენისანა ფარი-
 სეველებს, შეგეცვლება ღზინი ჰირათ და მოიშკი კენესით
 ცრემლებს...» ეს დრო კიდევაც დადგა რამდენიმე წლის შემ-
 დებ...

პოეტის აქ მოკლეთ მოყვანილი სოციალური და პოლი-
 ტიკური კანგები წარმოადგენენ ბასრ კრიტიკას ყველა უფ-
 როს უნეროსობაზე აგებული საზოგადოების, როგორც მისი
 დროის, ისე დღევანდელის და მომავლის. თითქმის ყველა
 მისი თავსდასხმა არის იმავე დროს თავსდასხმა დღევანდელ
 ბოლშევიკურ ბატონობაზე და მის მიერ დამყარებულ ადა-
 მიანთა ურთიერთობაზე. აკაკის ბრძოლა არის მუდმივი, სა-
 ნამ საზოგადოება იქნება აგებული შრომის და მშრომელთა
 ჩაგვრაზე. მთელი ეს კანგები გამოწვეულია პოეტის ნაციო-
 ნალური მოსაზრებიდან. მისი იდეალია მთლიან კართველო-
 ბა გარეშე მტერი—რუსეთის—წინააღმდეგ, ხოლო ამავე დროს
 დარწმუნებულია რომ ეს სანატრელი ერთი ფრონტი შეუძლე-
 ბელია ხალხის ყვლეფის და დაბეჩაეების ნიადაგზე. ხალხის
 განთავისუფლება ერთთა ერთი გზაა ნაციონალური განთავი-
 სუფლებიანა. ილიას და აკაკის შეხედულება ამ სფეროში საე-
 სებით ერთი და იგივეა, ორივეს მუზა ერთხმინათ ამას ეღე-
 რენ. ორივეს პოეზია ოპტიმისტურია. იმ დროს როდესაც
 თითქოს ყველაფერი დაეარდნილი, დაცემული, უძრავთ გღე-

ბული იყო. აკაკი მაინც გულს არ იტეხდა და სწერდა: «არ მომკვდარა!—მხოლოდ სძინავს და ისევ გაიღვიძებს, ვინც შენატრის იმის სიკვდილს, უმალ მასვე დაამიწებს...» (1880 წ.). მას სჯეროდა მუდამ საქართველოს აღდგომა, მისი ნაციონალური აღორძინება, ერთი პირობით: «მთელ ქვეყანაზე და კაცთა შორის იყოს წყეული, ის იყოს კრული, ვისაც არ სწამდეს და არ უნდოდეს ძმობა, ერთობა და სიყვარული». ამ აზრს ის არ ეშვება. ხშირათ იმეორებს და ამით კიდევაც ამაცობს დიდი რეაქციის დროსაც: «არაფრად მიჩანს ქვეყნის დიდება, კუქს არ ვალმერთებ, თაყვანს ვსცემ გულსა და ვუგალობ მე თანასწორობას, ძმობას, ერთობას და სიყვარულსა» (1908 წ.).

პოეტი მოქალაქე, პოეტი მებრძოლი, მამაცი, უშიშარი და შეუდრეკელი—აი ვინ არის ჩვენი დიდი მგოსანი, ჩვენი აკაკი.

ეს დიდი ტემპერამენტის, ძლიერი ნებისყოფის მგოსანი არის იმავე დროს დიდი გრძნობების, ძლიერი სულის პატრონი. მისი ლირიკული ლექსები გადმოგვცემენ ერთ და იმავე დროს ავტორის და ხალხის გულის ინტიმურ სიშებს, ადამიანში ღრმად დამარხულ გრძნობათა თაიგულებს. ის უკრავს ამ ჩონგურზე და ამღერებს მთელ ქართველობას. ამ წილადგზე აკაკიმ მოახდინა სასწაულები; მისი ლირიკა აერთებს მთელ ქართველობას, მდგომარეობის და შეძლების მიუხედავად, ყველა ერთნაირი სიამოვნებით მას მღერის, ყველას გული მის გაგონებაზე ერთხმად იხსენებს. ქართველი ერის მუსიკალური მთლიანობა აკაკის შემოქმედებაა. რომელი ქართველი არ სტკბება მისი საიდუმლო ბარათით, თავო ჩემო, აღმართ-აღმართ მივდიოდით და მრავალი სხ. პოეტი ჩაწვდა ადამიანის სულის სიღრმეს და იქიდან ამოალაგა დამალული ხმები. მისი პოეზია უკვდავია ხალხთან ერთად. ის ხალხშია, ხალხი მასშია.

აკაკი უეჭველი მესაიდუმლო ქართველი ხალხის გრძნობების და ფიქრების. ის მისი შეუდრეკელი, შეუშინებელი წინამძღოლია ჰერში და ლხინში. ის მას არასოდეს მარტოთ არ ტოვებს, ყველა გასაჰერში ის მას თარით ევლინება და შიშვე ულელს უმსუბუქებს. ის მუდამ ახარებს მის გულს, უნერგავს იმედს, ჩანგით ზელში თავს დასტრიალებს.

ორივე პოეტი. აკაკი და ილია, მუხამ ტყუპათ გახადა; ერთი გზით მიმავალნი, ერთი დროშით მომღერალნი, სიმების დაწყობით განსხვავებულნი, გამარჯვებულნი გამოდიან. მათი იდეალი საეხებით ასრულდა, ქართველი ერთი გამთელდა ხალხის ნიადაგზე და მან მაშინვე ნაციონალური თავისუფლება გამოაცხადა. ამ დიდ აღდგომას ისინი ვერ მოესწრენ, მაგრამ მათი სული, მათი ანდერძი უკვდავია...

«ბნძიძელის ხმა» № 72 და 73.

ნოე ქორდანიძე

R-939